

Mehmet Kaplan'ın Kendi Ağzından Hayatı: Eskişehir Dönemi

Muharrem DAYANÇ*

Mehmet Kaplan'ın Kendi Ağzından Hayatı: Eskişehir Dönemi

Mehmet Kaplan's Life from His Own Words: Eskişehir Period

Özet

Abstract

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önde gelen edebiyat araştırmacılarından biri olan Mehmet Kaplan'ın hayatında Sivrihisar'dan sonra öne çıkan en önemli ikinci mekân Eskişehir'dir. 1928-1935 yılları arasında yaşadığı bu şehir, Mehmet Kaplan üzerinde, daha sonraki hayatını belirleyecek kadar önemli izler bırakmıştır. Bu yazıda, Eskişehir'in Mehmet Kaplan'ın hayatında tuttuğu yer, yine temelde onun kitaplarından yola çıkılarak değişik yönleriyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

One of the most important prominent second places after Sivrihisar in Mehmet Kaplan's life, one of the leading researchers of the Republican Period Turkish literature, is Eskişehir. The city where he lived between 1928 and 1935 left important traces, influencing his later life, on Mehmet Kaplan. In this paper, the importance of Eskişehir in Mehmet Kaplan's life will be presented with different aspects on the new basis based on his books.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Eskişehir

Key Words: Mehmet Kaplan, Republican Period Turkish Literature, Eskişehir

1. Giriş

Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nın en önemli kurucu şahsiyetlerinden biri olan Mehmet Kaplan'ın üniversite hayatı için İstanbul'a gittiği 1935 yılına kadar üzerinde etkili olmuş iki ana mekân Sivrihisar ve Eskişehir'dir.¹ Yaklaşık on üç yıl süren Sivrihisar yılları (1915-1928), Mehmet Kaplan için, hayal ile masal karışımı bir çocukluğun yaşandığı ve gerçek âlemlerle henüz tam bir temasın kurulamadığı dönemdir. Kaplan'ın buradaki zamanının yarısından çoğu babasız geçmiş, evin bütün yükünü, annesi ile kendisinden birkaç yaş büyük olan ablası çekmiştir. Kaplan, Eskişehir'de artık hayatın ortasındadır. Sefalet ve fakirlik içinde kıvranan ailesine yardım etmek zorundadır. Bu nedenle, olgunluk yıllarında Kaplan'ın Sivrihisar'a bakışı ile Eskişehir'e bakışı farklı olacaktır. Çünkü birinde (Sivrihisar), masal-hayal karışımı ve rahat bir çocukluk; diğerinde ise (Eskişehir) hayatın bütün acımasızlığıyla kendisi vardır.²

* Muharrem DAYANÇ, Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mdayanc@ogu.edu.tr

¹ Mehmet Kaplan'ın; "Hüviyet Cüzdanı Sureti" (s. 106); "Mekteb-i İbtidâiye Tasdiknâmesi" (s. 132); "İlk Mektep Tasdiknâmesi" (s. 134); "Orta Mektep Şehadetnâmesi" (s. 137). Bahsi geçen belgeler için bkz: Türkmen, Ö. vd., 2006, 200 s. Ayrıca lise diploması ile hayatı hakkında diğer önemli belgeler için bkz: *20 Yılın Ardından Mehmet Kaplan*, 2007, s. 144.

² Kaplan'ın çocukluğunda ve gençliğinde hem eski hem yeni kültüre âşina olması ona daha sonraki akademik çalışmalarında mühim katkılar sağlar: "Hoca ilkokulu 1928'den, yani harf inkilâbından önce, eski harfli dönemde okumuş oldu-

Kaplan'ın hayatındaki Eskişehir yılları 1928-1935 yıllarını içine alır. Eskişehir'e göçün arkasında "hayatta hiçbir işte başarı kazanamamış babası" (Kaplan, 1972, s. 13) ve onun "bozulan işleri" yatar. Kaplan, "eğer babamın işleri bozulmasaydı şimdi Sivrihisar'da kunduracı olacaktım" der (Kaplan, 2002, s. 60-61). Ailesinin yaşadığı bu trajedi, daha sonra ona ortaokul ve liseye gidebilmenin fırsatını da sunacaktır.

Mehmet Kaplan'ın Eskişehir'deki ev adresini arkadaşı Ali Ölmezoğlu'na yazdığı bir mektuptan öğreniyoruz. Buna göre Kaplan'ın ev adresi, "Gelik Mahallesi, Cıga Sok.³ No. 2" şeklindedir (Kerman ve Enginün, 1992, s. 31-32). Mahalle Tatar mahallesidir (Kaplan, 1998, s. 182).

2. Kerpiç Ev

Kaplan ailesinin Eskişehir'e taşındıktan sonra en önemli ihtiyacı sıcak bir evdir. İşte Porsuk nehrinin ötesinde, istasyona yakın bir yerde yapılacak bu evin bütün kerpiçlerini ailece kırar, keser ve kuruturlar: "*Porsuk nehrinin ötesinde, demiryolu istasyonuna yakın, tek katlı kerpiç bir evde oturuyorduk. Evin kerpicini bütün aile biz kırmış, kesmiş ve kurutmuştuk.*" (Kaplan, 1972, s. 13).

Bu kerpiç ev, daha sonra onun Eskişehir'den hatırladığı en önemli unsurlardan biri olacaktır. Hatta onun nazarında burası, "kerpiç evler memleketi"dir (Kerman ve Enginün, 1992, s. 39-40). Bu kerpiç damlı evler onun gözünde "mağara"ya (Kaplan, 2005, s. 223-224) benzer. Kaplan, ilham kaynağının bu ev olduğu düşünülebilecek "Kerpiç Eve Dönüş" başlıklı bir şiir yazmıştır.⁴ Ayrıca başlıksız bir başka şiirinde yağmurda yaz rüyası görerek "Kurşunlu Camisi"⁵ni hatırlar:

ğundan, daha önce adı geçen ortak çalışmalar sırasında meselâ kütüphanede eski gazeteleri tararken, bizim gibi uzun uzadıya okumadan, sadece şöyle bir göz atmak suretiyle hangi makalenin bizi ilgilendirdiğini tespit eder; çocuklar şunları alalım, şunlara lüzum yok diyebilirdi." (Uçman, "Hâtıralar Arasında Mehmet Kaplan", 2011, s. 462-463).

³ Buradaki "Gelik Mahallesi" şeklinde okunan/geçen mahalle adı "Güllük Mahallesi" de olabilir. Çünkü, bu mahalle eskiden Odunpazarı semtinde bulunmakta olup genelde Sivrihisarlıların ikamet ettiği bir bölgedir. "Cıga" sokak da halk arasında "Cıgalar Sokak" olarak bilinmektedir.

⁴ "KERPİÇ EVE DÖNÜŞ

Artık her şey munis ve her şey iyi,
İpek gibi sâkin, düşüncelerim;
Buğuya kalboldu bütün kederim,
Çay renkli bir akşam sardı bahçeyi
Sessizliği besteliyor serviler
Akıyor, her yerden, duru bir zaman;
Yağmurlu bir sesle 'uyu, uyu' der,
Uzak garnizonda çalan borazan.
Aya kapısını açtı her ağaç,
Bahar rüyasıyla sarhoş asara;
Yumuşak ve mavi bir deniz, kıraç,
Elmas elmas yıldız döküldü yere.
Bir ilâh kılığı içinde köylü,
Tanımadı selâm verdi de geçti.
Tanrım, gecede mi, bende mi büyü?
İstemem, istemem bir şey bilmeyi.

“Beyaz minare, Kurşunlu Cami, sükûnet,
Ve akşam güneşe bakan altın oluk,
Yağmurda yaz rüyası gören mesut çocuk.” (Kerman ve Enginün, 1992, s. 141).

3. Satıcılık Yapan Küçük Bir Çocuk

Hayat şartlarının daha hafif ve yardımlaşmanın daha çok olduğu Sivrihisar’dan kopup Eskişehir’e gelince, ailenin geçinebilmesi için küçük Mehmet’e de iş düşer. Gündüz okula gider, akşamları da evlerine yakın olan istasyonda ve hemen onun az ilerisinde bulunan Devlet Demiryolları Fabrikası’nın önünde⁶ satıcılık yapar.

Kaplan, tren vagonlarının büyüleyiciliği ile yolcuların uykulu, kayıtsız tavırları arasında ayran satmasının hikâyesini ve daha sonra eve dönüşünü şöyle anlatır:

“Gece, ellerimizde ayran bakraçları, trene çıkardık. Issız bozkır karanlığında, seyyar ışıklı saraylar gibi, birden karşımızda duruveren vagonlar bizi büyüledi. Pencereden, uyku içinde donmuş veya bir rüyadan bakar gibi çehreler uzanır, ölü gözler ile soğuk boşluğu yoklar, tekrar kayıtsız içeri çekilirlerdi.

... Bu aydınlık, masal kâşaneleri uzaklarda eriyince, biz yine mağaramıza dönerdik: Kerpiç damlarımıza, uykularımıza, hastalıklarımıza ve sefaletimize.” (Kaplan, 2005, s. 223-224).

Kaplan, “gece yaraları istasyona gider, süt, simit, ekmeğe veya köpük taşı satar.” (Kaplan, 1972, s. 13). Fakat, küçük bir çocuk için ticaretin önemli riskleri vardır. Bu da zaman zaman müşterilerin üşüşmesinden oluşan kargaşada ne yapacağını bilemeyip zarar etmektir:

“... On ekmeğe sattığımda bir ekmeğe kârım olurdu. Bazen, tren geldiğinde, kalabalık başıma üşüşür, o kargaşada kazanacağım tek ekmeğe de giderdi. En kötüsü, içime işleyen soğuktu. Hele annemin vakit geldi diye sıcak yatağımdan kaldırdığı anlar.” (Kerman ve Enginün, 2000, s. 15).

Çitle çevrilecek günlerim artık;

Uzak, asmalıkta elektrikten.

-Kitaplar tükenmiş, yorulmuş beden-

Gözyaşı kalbimi yıkasın ılık.” (K. Domaniç, “Kerpiç Eve Dönüş”, 1948, s. 6).

⁵ Hem Eskişehir şehir merkezinde hem de Sivrihisar’da “Kurşunlu” adını taşıyan camilerin bulunması, ilk plânda Kaplan’ın burada her iki mabedi birden ima ettiğini bize düşündürmüştür. Fakat şiirin başlığında “Kerpiç Ev” ifadesinin bulunması ve bu evin Eskişehir şehir merkezinde yapılması/olması kastedilenin burası (Eskişehir şehir merkezi) olması ihtimalini arttırmaktadır.

⁶ “Eskişehir’e geldiğim zaman gündüz okula gidiyor, geceleri İstasyon’da süt, simit, ekmeğe satıyordum.” (Ertop, “Prof. Mehmet Kaplan ile”, 1976, s. 761-762).

“Eskişehir’e göç ettikten sonra da İstasyon’da ve Devlet Demiryolları fabrika kapısında ekmeğe süt, simit sattım” (Ertop, a.g.m., s. 760-761).

4. Eğitim Hayatı ve Kütüphane

Kaplan, ortaokul ve liseyi 1930-1935 yılları arasında bitirir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ailesi maddî imkânsızlıklar neticesinde Eskişehir'e göç etmeseydi Kaplan, ortaokul ve liseye gitme fırsatı elde edemeyecekti. O, bu olumsuzluktan doğan güzel neticeyi Fikret'in bir mısrasıyla özetler:

"Bazen felâketin de olurmuş hayırlısı." (Kaplan, 2002, s. 60).

"Bir meziyetim varsa, lise sınıflarından beri aklımın erdiği her şeyi okumaktan ve yazmaktan ibarettir. Edebî eserler kadar felsefe, sosyoloji, psikoloji vesair sahalara ait kitaplar okumaktan zevk aldığımı itiraf edeyim.

Lisede Ömer Lütfi Barkan'ın, üniversitede Fuat Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın talebesi ve asistanı olma şansına sahip oldum. Onlar, benim gözlerimin önüne çok geniş ufuklar açtılar. Onlar kadar, belki onlardan da fazla, büyük Fransız filozofu Alain'i okudum ve fikirlerini benimsedim." (Kaplan, 2002, s. 13).

diyen Kaplan, lise yılları hakkında önemli ipuçları verir. Bu şahsiyetlere lise yıllarından edebiyat öğretmeni Cemal Duru'yu da ekleyebiliriz (Birinci, 1986, s. 63).⁷ Bu etki, Askerî Tıbbiye imtihanını kazanmış genç Kaplan'ı, bundan vazgeçirip Yüksek Öğretmen Okulu'nu tercih ettirtecek kadar büyüktür (Ertop, 1976, s. 761-762). Kaplan, hocalarının üzerindeki etkisinden daha sonraki hayatında dostlarına da bahseder.⁸

Gündüzleri okula, geceleri istasyona veya fabrika kapısına bir şeyler satmaya giden Kaplan, bu koşuşturma içinde boş vakit bulursa Eskişehir Halkevi Kütüphanesine koşar. Bu kütüphane "çarşı ve pazardan uzak bir bahçe içinde, temyiz mahkemesinin biraz ötesinde"dir (Kaplan, 1972, s. 13). Kaplan, lise yıllarını, ev, istasyon, fabrika kapısı ve kütüphane arasında geçirir,⁹ fakat bu mekânlar içinde 'saadeti duyduğu' tek yer kütüphanedir:

⁷ Birinci, bu bilgiyi; "İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 1984-1985 Mezuniyet Yıllığı, s. 10" a dayanarak verir.

Ayrıca yine Cemal Duru ile ilgili şu önemli bilgileri buraya almakta fayda vardır: "Lise sıralarındaydım. Hayatın, evin, sokağın kiri, pası, kaygısı acısı üzerime sinmiş. Uzun boylu, parlayan gözlükleri, elinde kitabı ile onun sınıfa girişini görür gibi oluyorum. O, benim edebiyat hocam Cemal Bey'dir(Duru). İçimde aynaya vurmuş gün ışığı gibi bir dalgalanma oluyor... O konuştuğu ruhunun bilmediği, tanımadığı bir iklime girdiğimi hissediyorum. Pis, çamurlu arka sokaklar çok uzaklarda kalıyor... Bana dünyada şiir, sanat ve güzellik diye yüce varlıklar olduğunu öğreten Cemal Hoca'ya ne kadar minnettar olduğumu anlatamam." (Kerman, "Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri", 1988, s. 2-3). (Zeynep Kerman da bu bilgiyi Necat Birinci'nin yararlandığı; "İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 1984-1985 Mezuniyet Yıllığı" dan verdiğini söyler).

⁸ "Sonra bana zaman zaman bahsederdi. İsimleri şu anda maalesef hatırımda kalmış değil; bazı hocalarının üzerinde ısrarla dururdu. Bu hocalarının kendisi üzerinde çok hayırlı bir rolü olduğunu sık sık söylerdi." (Kocakaplan, İ.- Ergüzel, M., "Prof. Dr. Ö.Faruk Akün'le Mehmet Kaplan Üzerine Yapılan Sohbetin Tam Metni", 1986, s. 41).

⁹ "Fakir evimize, istasyon ve fabrika kapısına nazaran burası benim için cennetti. Diyebilirim ki, hayatımda en büyük saadeti bu kütüphanede tattım. Neler okumadım bu kütüphanede. Edebiyatla beraber felsefe ve psikolojiye de meraklıydım. Lise son sınıfta aynı Halkevi binasının konferans salonunda Alman şairi Goethe hakkında bir konferans verecek kadar dolu idim. Çocukça bularak hepsini yırttığım şiirler, romanlar, destanlar kaleme aldım. Lisede okul kitaplığına da ben bakıyordum. Çok iyi edebiyat, tarih, felsefe ve sosyoloji hocalarımız vardı. Bunlara karşı hayatım boyunca büyük saygı duydum. Onlar benim Edebiyat Fakültesine girmemde etkili oldular." (Ertop, a.g.m., s. 761-762).

“Eskişehir’de, şimdi yerine büyük bir okul dikilmiş, bahçe içindeki tek katlı beyaz kütüphane, lise sıralarında benim saadeti duyduğum en güzel yerlerden biriydi. Uzak, hayalî seyahatlerin, içlerinde Goethe ve Nietzsche de bulunan büyük adamların, gazete ve dergilerde okunan sayısız bilgi ve haberlerin, kafamı Nuh’un gemisi gibi doldurduğu ve benim her akşam yeni bir ruhla yüklü parkta dolaştığım saatleri hiç unutmam.” (Kaplan, 1972, s.13).

Kütüphaneyi Kaplan’ın çocuk muhayyilesinde bu kadar cazip kılan bazı somut sebepler vardır. Bunlar, onun başka yerde ve özellikle de evinde bulamadıklarıdır:

“Soba gürül gürül yanıyordu. Masalarda düğmesine basılınca yanan ampüller... ve istediğim her kitabı saygı ile getiren ciddî çehreli yerli memurlar... Yaşadığım hayat ne kadar fakir ve ızdırap verici ise, bu güzel kütüphanede geçirdiğim saatler o kadar geniş, zengin ve mesut edici idi.” (Kaplan, 1972, s. 13).

İlk olarak ortaokul son sınıfta adını hatırlayamadığı bir arkadaşının teşvikiyle gittiği kütüphane, o zaman için onun hemen hemen hiçbir yerde bulamayacağı lüksü içinde barındırıyordu: Güzeldi, sakindi, sıcaktı, rahattı, ama bütün bunlarla birlikte genç Mehmet için gerçek hayattan bir kaçıştı:

“Okumaya meraklı idim. Ortaokulun son sınıfında bir arkadaşım Eskişehir’de beni şehir kütüphanesine götürdü. Kütüphane güzel, sâkin, sıcak ve rahattı. O günden sonra boş vakitlerimi hep kütüphanede geçirdim. Karmakarışık gazete, dergi, roman, psikoloji, sosyoloji, tarih, felsefe kitabı, hoşuma giden her şeyi okudum. Sonradan üzerinde düşününce şunu fark ettim ki, bu benim yaptığım, hayatın acı gerçeklerinden bir kaçıştı. Kitapların dünyası, beni boğan ve ezen dar ve kapalı çevreden çok geniş ve derindi.” (Köklügiller ve Minnetoğlu, 1974, s. 223).

Lisede okuduğundan daha fazlasını kütüphanelerde okuyan Kaplan, burada kendisine ömür boyu terk etmeyeceği başka hocalar da bulur:

“Lisede okuduğumun bin mislini bu kütüphanelerde okudum. Hür ve mesut olarak. İyi, hayat boyunca kendilerine saygı duyduğum hocalarım vardı. Fakat ben en büyük hocaları, Goethe’leri, Nietzsche’leri, Tolstói’leri, Hugo’ları, Gorky’leri kitaplarda tanıdım. Tabii tercümelerinden.” (Kaplan, 1972, s. 13).

Yıllar sonra bu kütüphanenin yıkıldığını duyan Kaplan çok büyük bir üzüntü yaşar ve kendisini “saadet ülkesi tecavüze uğramış bir insan” gibi hisseder:

“Hayalimde uzun yıllar bir beyaz düşünce mabedi gibi hatırası devam eden bu kütüphaneyi, Eskişehir’e her gidişimde ziyaret ederdim. Onu yıktıklarını duyunca, saadet ülkem tecavüze uğramış gibi üzüldüm. Ne olur kütüphaneleri de böyle mabedler gibi güzel inşa etseler ve onlara hiç dokunmasalar...” (Kaplan, 1972, s. 13).

Lise yıllarında çok taşkın bir muhayyileye¹⁰ sahip olan Kaplan şiirler de yazmıştır:

¹⁰ “Lisedeki canlılığımı tekrar bulabilsem” (s. 217)., “Lisede ne kadar muhayyilem taşkındı.” (s. 234) Bilgi için bkz: Kaplan, 1992, s. 217, 234).

“Lise yıllarında kendimi şair vehmederken, şöyle mısralar yazdığımı hatırlıyorum:
Bu dünya da onun bir bucağıdır;
Ayı güzel, günü güzel, suyu hoş...
Bu fikir bende hâlâ var. Bu dünyayı, kâinatı ve insanı akıl almaz, sonsuz bir kudret ve maharete sahip bir varlığın yarattığına inanıyorum.” (Okay, 2003, s. 97).

Mehmet Kaplan, lise yıllarında, daha önce de belirtildiği gibi sadece şiir değil, hikâye ve roman da yazmış, fakat bunları yayınlamamış ve yırtıp atmıştır:

“Lise sıralarında, şimdi bir tanesi bile elimde bulunmayan defter defter şiir, hikâye, hatta roman yazdım. Allah’ın verdiği büyük lutufla bunları yırttım” (Köklügiller ve Minnetoğlu, 1974, s. 223).

Bu bahsi, Kaplan’ın, lise yıllarında arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları bir orman kampı hatırası ve bu hatıra ile ilgili olarak yıllar sonra hissettikleriyle bitirmek yerinde olur:

“... Hatırlıyorum, lisede bir ormanda kamp kurmuştuk; günümüzün işleri pek canımızı sıkıyordu. Hiç birimiz, mesut bir hayat yaşadığımızı kani değildik. Fakat şimdi, o günler bana ömrümün en güzel günleri gibi görünüyor. Arkadaşlarım için de öyle.” (Kaplan, 2002, s. 85).

5. Eskişehir’den Okul Arkadaşları

Kaplan, Sivrihisar’dan bahsederken Eytam müdürünün oğlu Ahmet dışında hiçbir çocukluk arkadaşının adını zikretmez. Ortaokul ve lisede okurken edindiği arkadaşlarından bir kaç ile ömrünün sonuna kadar dost kalması onun hayatında Sivrihisar’daki yaşça küçük çocuklara mahsus oyun arkadaşlığı anlayışının Eskişehir’de kalıcı dostluğa dönüştüğünü gösterir (Mektuplarında rastladığımız tek istisna hariç, -ki bu da arkadaş değil sadece bir tanıdıktır-).¹¹ İstanbul hayatında yakın çevresinde bulunan dostları onun bu gençlik dönemindeki arkadaşlarıyla irtibatını hiç koparmadığını söylerler. Bunlardan biri Kaplan’ın en samimi dostu¹² Türk musikisi mütehassısı Ehad Erpad’dır:

“... Kaplan Bey, arkadaşlarına çok bağlı bir insandı. Eskişehir’den kopmuş olmasına rağmen, Eskişehirli arkadaşları sık sık onu ziyaret ederdi. Onlarla da memleket meselelerini görüşme imkânı bulurdu. Mesela, Türk musikisinin çok büyük mütehassısı olan Ehad Erpad Bey’i söyleyebilirim. Lise sıralarından başlayan dostluk, ölümüne kadar devam etmiştir.” (Kocakaplan ve Ergüzel, 1984, s. 41).

“Bizim Ehad kendince dünyanın en büyük müzisyenidir. Onu yurtta, yıldızların altında, muhayyel musikisini bestelerken görürdüm. Hiçbir gün pi(y)anonun başına oturmadı” (Kerman-Enginün,

¹¹ “Eskişehir’de liseden tanıdığım serseri bir genç vardı. Geçen sene, Karaköy’deki börekçide karşılaştık. Konuşmak istedi. Yıllardan beri ne olduğunu bilmediğim, evvelce de samimi olmadığım bu adamla konuşmak istemedim. Yüzüne yabancı yabancı baktım. Çekildi, gitti.” (Kaplan, 1992, s. 229).

¹² Kaplan’la Ehad arasında borç para alış verişleri de vardır: “.. Bizim Ehad vardı, ona güveniyordum. Muamele biteceğine yakın ondan makus cevap geldi. Evleneceğimiz eş dost arasında şâyi olmuştu.” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 4.2.942 Tarihli Mektup”, 1992, s. 101).

1992, s. 101) ifadesinden de anladığımızı göre bu çalışmaktan çok hayal kurmaktan hoşlanan dostuyla aynı yurttan kalırlar.

Yine bir gün Ali Ölmezoğlu'na yazdığı mektupta yurda uğradığını ve orada; Ehad'a, Zeytinoğlu'na, Feridun'a rastladığını söylemesi Kaplan'ın iki çocukluk arkadaşını daha tespit etmemizi sağlar. Zeytinoğlu, Eskişehir'den lise yıllarından dostu Dr. Tevfik Zeytinoğlu'dur, fakat Feridun yani Dr. Feridun Bilginer'in her ikisinin ortak dostu olduğunu anlamakla birlikte Eskişehirli olup olmadığıyla ilgili bir bilgiye rastlayamadık (Kerman-Enginün, 1992, s. 73).

Tavşanlı, Kütahya ve Eskişehir'de birçok mensubu bulunan büyük ve köklü bir ailenin çocuğu olan Dr. Tevfik Zeytinoğlu, Kaplan'ın ortaokul, lise ve hatta üniversite yıllarından arkadaşındır. Bu dostluk, Zeytinoğlu'nun 17 Haziran 1970'de ölümünden sonra ardından yazı yazdırtacak kadar büyüktür:

"Benim kırk yıllık, tâ ortaokuldan arkadaşım. Eskişehir ortaokulunda, lisede ve üniversitede beraberdik. Uzun yıllar Eskişehir'de çalıştı. Memlekete her gidişimde onu mutlaka ziyaret ederdim. Büyük meziyetlerinden biri yardım duygusu idi. Eskişehir Kızılay'ına epeyce hizmeti dokundu sanıyorum.

... Herkesin sevdiği diğer bir meziyeti şakadan ve nükteden hoşlanması idi. Tavşanlı, Kütahya ve Eskişehir'de pek çok âzası bulunan eski Zeytinoğlu ailesindendi. Halkı yakından tanır ve severdi.

... Tevfik Zeytinoğlu meslektaşları arasında istisnâ bir tip olduğunu, yaptığı küçük bir anketle ispat etmişti: Eskişehirli doktorların hemen hepsi, günlük gazeteden başka bir şey okumuyorlardı. Tevfik kitap okuyor ve bununla âdeta iftihar ediyordu." (Okay, 1996, s. 9).

Kaplan'ın mektup ve hatıralarında adını zikrettiği lise yıllarından bir diğer arkadaşı, daha sonra Siyasal Bilgiler Fakültesinde Profesör olacak olan Kemal Fikret Arık'tır (Okay, 1996, s. 9). Bir gün Arık'ın oğlu Kaplan'ı ziyaret eder ve bunun üzerine o da lise yıllarından tanıdığı bu insan için sonu pek de iyi bitmeyen şu ifadeleri hatıralarına yazar:

"... Fikret son derece nazik, bilgili, güzel konuşan bir insan. İşini beceriyor. Mevkiini, maaşını kongreleri sağlıyor. Unesco toplantılarından birinde 'ben şimdi insanlarla dost oluyorum' diyordu, beni de herkese tanıştırmak istiyor, kendisi de herkesle tanışmak istiyordu. İçtimaî münasebetler kurmak, hal hatır sormak, iltifat etmek, toplantılara çağrılmak, seyahat etmek, parlamak. Fakat nedense Fikret bana antipatik geliyor." (Kerman-Enginün, 1992, s. 234-235).

6. Meslek Hayatına Atıldıktan Sonra Eskişehir ve Ailesi

Mehmet Kaplan, 28 Ağustos 1939'da üniversiteyi bitirir ve bölüme önce namzet sonra 30 Kasım 1940'ta da asaleten asistan olur (Birinci, 1986, s. 64). Kaplan, meslek hayatına atıldıktan sonra

biraz da ailesinden dolayı uzun süre Eskişehir'den kopamaz.¹³ Gençliğinde gittiği ve içinden hiç çıkmak istemediği kütüphaneyi -yıkılana kadar- Eskişehir'e her gittiğinde ziyaret eder. Burada görev yapan arkadaşlarına mutlaka uğrar. Fakat bütün bu vefalı davranışlarla birlikte Kaplan, yaşadığı maddî sıkıntıların da etkisiyle zamanla bu şehre yabancılaşır. Çünkü girdiği değişik ortamların da etkisiyle yavaş yavaş hem hayata bakış açısı hem de ilgi alanları değişmiş ve gelişmiştir. Eskişehir onun için bir taşradır artık. Hatta, kütüphanesinde bile aradığını bulamadığı kadar taşra:

"Ali,

Bir haftadır Eskişehir'deyim. Günlerim seninkilerden boş. Mektubunu dün aldım; şimdi sabah, öğleye kadar bol bol konuşabiliriz. Bizim evin civarı bir çiftliği hatırlatıyor, pence-reden şimale doğru bakarsan tarlalar ve dağlar görünür. Alacakaranlıkta ve ikindileyin kapımızın önünden sığır sürüsü geçer. Taşra sükûnunu ve yalnızlığını da ilâve edersen tam bir köyde sayılırım. Yalnız tereyağla kaymak eksik.

... Ali, burada canım çok sıkılıyor. Kütüphanede Tanzimat'a ait kitaplar olsaydı okuyacaktım." (Kerman-Enginün, 1992, s. 31-32).

Kaplan, gençliğinin geçtiği bu şehirde artık evden dışarı çıkmak bile istemez. Buradaki hayat ona mezarlıkları çağırıştırır. Dünya ölü, insanlar anlamsız eşya yığınının ibarettir:

"Ali,

Burada çok yalnız, işsiz ve sıkıntı içinde olduğumdan mektubunu adeta hasretle bekledim. Hatta bir ara, cevabını beklemeden, sırf hâtıranla konuşmak için yazmak istedim. Evden dışarı çıkmıyorum. Kitap okuyorum ve uyuyorum. Uzaktan rahat bir inziva görünen bu yeknesak hayattan da bıktım. Güzelliğe, neşeye, canlılığa ihtiyacım var. Bazı akşamlar, Porsuk kenarına gidiyorum, yanımda oturacak kimsem yok. Boyuna seyir de hoşuma gitmiyor. Bahçeli kahvelerin, alaturka, alafranga, taşra hanendesi ve çeşit çeşit halkın karışmasından mürekkep curcunası canımı sıkıyor. Bazen, uzakları tahayyül ediyorum. Berlin'de gördüğüm gölgeli göllere bakan evleri hatırlıyorum. Orada muhayyel dostlarla oturuyor, çay içiyorum. Dışımızda güzel manzara ve hayat olsaydı, biz daha iyi olurduk. Senin Diyarbakır için düşündüklerini ben de burada tozlar ve kerpiç evler memleketinde düşündüm. Pencereden gördüğüm hayat, bana bizim mezarlıkları hatırlatıyor. İskelet, tahta kırığı, kâğıt parçası, kertenkele, kaplumbağa, tarla faresi, solucan. Trende Eskişehir'e gelirken dikkat ettim: Tarlalar, nebattan ziyade madeni hatırlatıyor. Ölü dünya. Karşıda çeşmede duran çarşafli kadınlar da insandan ziyade, mânâsız bir eşya yığına benziyor. Burada ne tabiat, ne insan kuvvetine delalet eden bir şey yok. Evler küçük, ağaçlar küçük, tepeler küçük, insanlar küçük ve hepsini çirkin bir toz bulutu örtüyor. Burada insan ne ümit, ne korku, ne felaket, ne saadet... hiçbir şey hissetmiyor. Toza gömülü, hareket-

¹³ "Ben bu ay sonunda Eskişehir'e gidiyorum. Bir ay kalacağım. Cevabı oraya yaz. Adresim kolay. İstasyonda Kasap İbrahim vasıtasıyla Mehmet Kaplan. Bir değişiklik olursa muhakkak haber ver." (Kaplan, "Ali Ölmezoğlu'na Yazdığı 24.6.940 Tarihli Mektup", 1992, s. 30).

"Bu akşam trene çıkacağım. Senin mektubunu atacağım ve treni bekleyeceğim. Eylül'ün 30'una kadar Eskişehir'deyim, mektup yazabilirsen, yine buraya yaz." (Kaplan, "Ali Ölmezoğlu'na Yazdığı 6.8.940 Tarihli Mektup", 1992, s. 45).

siz, arzusuz, bıktırıcı bir hayat. Hâtırasız, tahayyülsüz boş gündüzler.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 39-40).

Değişik işlere¹⁴ atılan Halil İbrahim Bey hiçbir işte dikiş tutturamaz. “Hayatta hiçbir işte başarı kazanamamış olan babam” (Kaplan, 1972, s. 13) sözü bu durumu ifade eder. Babasının hayat karşısındaki bu pasif tutumu Kaplan’ı kendisinden küçük kardeşleriyle ilgilenmek mecburiyetinde bırakır.¹⁵ Kız kardeşi Münevver(Doğ. 1924; Kaplan/Soybilgen)¹⁶ ile daha sonra askerlik görevini yaparken bir kaza sonucunda vefat edecek olan erkek kardeşi Kemal Kaplan’ı(1926-1951)¹⁷ o okutur: “Bizim Kemal iyi olarak geçti. Okumaya pek meraklı. Kitap bulamıyorum. Münevver de imtihan oluyor, üçünü atlattı. Babam, camilerden, yataktan ve işsizlikten bıktı.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 25).

Kaplan, ailesiyle birlikte yaşadığı çıkmazı bütün yönleriyle şöyle özetler:

“... Para hususunda derdimi hiç sorma. Yiyecek, içecek ateş pahasına çıktı. Borçlar falan, sabah, öğle zeytin, peynir yemekten canım çıkmak üzeredir. Dekan, dil mektebinde yaptığım derslerin parasını boyuna sallıyor. Dört ay oldu. Belki bu ay sonuna kadar almağa muvaffak olurum. (İslâm Ansiklopedisini kastediyor) Evi yollamak icap ederse işe yarar. Kardeşlerimin mektep vaziyetleri de beni sıkıyor. Münevver, Muallim Mektebi’nde. Eskişehir’de Muallim Mektebi yok. Tahsili yarım kalacak. Leylî olamadı. Kemal ortayı bitiriyor, meccanî lise imtihanlarına sokmak istiyorum, olmazsa başka bir mektebe. Aile ağırlığı olmasa biraz serbest kalacağım. Bende ne de derin mesuliyet, acımak hisleri varmış. Hiçe saymak istiyorum, olmuyor. Vicdan azabı çirkin, korkunç bir şey.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 78).

Ailesiyle ve ailesinin problemleriyle uğraşan Kaplan, bir türlü kendisini, müstakil hayatını düşüremez. Ailesine karşı duyduğu şefkat ve merhamet hisleri onu âdeta kötürüm eder:

“Ali, şefkat ve merhamet hislerinin bizi kötürüm ettiğini yakından biliyorum. Fakat kendin olman için icap ederse bir anarşist kadar net ve sert davranman lâzım. Otuz yaşında hâlâ aile içinden çıkamamak ve müstakil bir hayat yaşayamamak bizim en büyük derdimiz. Mürşidimiz Gide aileden kaç demekle ne kadar haklı. Ben müstakil olmayı merhamete

¹⁴ “Babamın açtığı dükkân sol caddeye doğru olacak. Oradaki dükkâncılar bilirler. Kasap dükkânının yanında. Sivrihisarlı İbrahim de yeter.” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 11.10.941 Tarihli Mektup”, 1992, s. 100).

¹⁵ “Ben, kışın soğuşundan ve para sıkıntısından maada iyiyim. Kardeşlerimi Eskişehir’e gönderdim. Onlara ait dolaşık bazı işlerim var. Halledersem daha iyi olacağım” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 18.XI.942 Tarihli Mektup”, İstanbul 1992, s. 124-125).

¹⁶ Münevver başarılı bir öğrenci portresi çizmez: “Bizim Münevver sınıfta kaldı. Buna çok canım sıkıldı.” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 6.10.942 Tarihli Mektup”, 1992, s. 118).

“... Münevver’i bir yere koyamayacağım. Galiba okuyamayacak. Kemal yarın Eskişehir’e gidiyor. Bu meselelerin beni ne kadar sıkacağını tahmin edersin.” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 30.X.942 Tarihli Mektup”, 1992, s. 120).

¹⁷ Kaplan, Kemal ile ilgili de birçok problem yaşar: “Kemal’i Eskişehir’de bırakmak istiyordum. Bu yaz dayımların yanına gitmişti. Orada nöbet gibi bir hastalığa tutulmuş. On beş günde bir nefesi tıkanıyor, çırpınıyor, zaruri olarak buraya çağırdım.” (Kaplan, “Ali Ölmezoğlu’na Yazdığı 6.10.942 Tarihli Mektup”, 1992, s. 118).

tercih ediyorum. Çünkü insan nihayet bir ömür yaşar. Ömrü müsvedde halinde yaşamıyoruz.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 112).

Yeni bir aile kuramamak sadece Kaplan için değil diğer arkadaşları için de ortak problemdir. Aile sorumluluğu bu genç insanları bunaltmıştır:

“Otuzuna yaklaşan bir insan, hâlâ yaşamak ve seçmek hakkı olmayan bir memlekette nasıl yeni bir aile kurabilir? Bu faciayı ben de yaşadım, sen de yaşıyorsun. Cahit de yaşıyor. Bize biz değil, hiç dikkat etmek istemediğimiz âmiller hükmediyor. Sefalet ve merhametin korkunç bağı, hepimizi kötürüm ediyor. İktisadî vâkıanın en derin psikolojimize yayıldığını çok iyi görüyorum. Bununla beraber bu fikri, formül halinde karşımda görünce reddediyorum. Kış, tabanlarımdan kalbime yürüdüğü zaman aklıma ‘fakirliğin felsefesi’ diye bir kitap yazmak gelir.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 117-118).

Kaplan, ilerleyen yıllarda ailesinden koptuğunu itiraf eder. Bu durum canını yakar, ama başka bir seçeneği de yoktur:

“... Aile üzerime çok yüklendiği için onu zorla unuttum. Hayatımın ezilmemesini istemek gayr-ı ahlakî midir, bilmiyorum. Boğulmaktan korktum. Bazen hareketlerimle en acır yerleri kesiyorum.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 171).

Kaplan’ın bu kopuşları, Behice Hanım’la evlendikten sonra¹⁸ yine kendi ifadesiyle toplumdan kopuşa kadar varacaktır. Fakat bu kopuş ve ananesizliğin onun içinde açtığı yara büyüktür:

“... Behice’yle biz, cemiyetten kopmuş, tecrit edilmiş iki garip mahlûk gibiyiz. Onun babasını harp götürmüş, annesini hastalık. Benim ailemi sefalet yıkmış. Ananesizliğin, devamsızlığın ne korkunç olduğunu kavradım. Diğer taraftan on beş bu kadar yıllık çalışmanın sonunda, ay ortasından sonra sefalet korkusu çekmenin bir cemiyet için ne olduğunu düşündüm...
... Çaresizlik içinde kıvranıyor ve ne yapacağını bilemiyorum.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 101).

Kaplan, yaşadığı bu trajediyi;

“Ben birçok yeni muhit değiştirdim. Sivrihisar, Eskişehir, Yüksek Muallim ve daha sonrası. Bunlar bir hayli sarsıntılı oldu. Acılar ve hicranlar doğurdu. Hâlâ içimde eski aile kökünden kopmanın buhranının izleri var. Fakat bu hemen her gencin akıbeti değil midir? Bunu herkes ferdi bir macera olarak yaşadığı için kendisini mahkûm ediyor. Aileden kopmak, yeni bir aile kurmak hayatın kanunudur. Zorla oldu bu iş. Kendi saadetimi tercih ettim. On seneden beri Behice ile beraber, dünyada biz varmışız gibi yaşıyoruz.” (Kerman-Enginün, 1992, s. 238).

¹⁸ “... Kaplan dışardan gelmişti. Eskişehir’den... İstanbul hayatına zor alıştıyordu. Behice Kaplan fevkalade disiplinli ve titizdi. İşte o Kaplan’ı şehir hayatına alıştırdı.” (Pekin, “Türk Edebiyatı Vakfı’nda Mehmet Kaplan’ı Anma Günü”, 1987, s. 23).

diyerek özetler.

7. Eskişehir'in Diğer Şehirlerle Karşılaştırılması

İlk defa gidilen ve görülen yerler, ilk izlenimler bütün insanlarda olduğu gibi Mehmet Kaplan'da da derin izler bırakır. Kaplan, Eskişehir'de birçok yönüyle yeni bir dünyaya girer:

"Eskişehir'e gelince yeni bir muhite geçmenin değişikliğini duydum. Meselâ çok canlı olarak bir intibaim var. Sivrihisar'da evde beş numara lamba ile yetiştik. Hâlbuki Eskişehir'e ilk girdiğimiz zaman akşamüstü idi. Bir manavın dükkânının önünde havada rüzgârlı bir ışık sallanıyordu: Ampul. Sonradan adına öğrendim. Ve şaştım böyle rüzgârla sönmeyen bir lamba ile karşılaştım diye. Bana çok yeni geldi. Elektriği, treni, fabrikası..." (Buharalı, 2007, s. 23-25).

Sivrihisar'dan Eskişehir'e geldikten sonra Kaplan'ın yaşadığı bu ürperiş, mekân değişikliğinin bir çocuğun zihninde ne kadar etkili tesirler bıraktığını gösterir.

Ali Ölmezoğlu, Diyarbakır'dan gönderdiği mektupta, zor tabiat şartlarından, sağlam örf ve âdetlerden şikâyet etmiş olmalı ki Kaplan, dostuna hak vermekle birlikte, bunların önemi üzerine de vurgu yapar. Eskişehir'den, "tozlar ve kerpiç evler memleketi" olarak bahsettiği bu mektubunda bu iki şehri şöyle karşılaştırır:

"Senin ora hakkında söylediklerin çok doğru; fakat hiç olmazsa tabiatın şiddeti, bir insiyakı inkişaf ettirmiş; güzel, sağlam örf ve âdet olsaydı, bu iyi, canlı bir hayat yaratırdı. Burada o da yok. Canım hiçbir şey istemiyor. Orta Anadolu'nun bu ölü yazlarından ben eskiden (beri) şikâyetçiyim; durgun adamlarla cılız ağaçlar arasında çok yakınlık var; ikisi de aynı iklimin mahsulü. Yalnız geceler güzel." (Kerman-Enginün, 1992, s. 40).

Yine, yıllar sonra ziyaret ettiği Eskişehir'i bir Avrupa şehrine benzeten Kaplan, burada şehrin adı dışında her şeyi olumlu anlamda değişmiş ve gelişmiş bulur. Fakat bu değişimden Eskişehir'in şehir merkezinin biraz dışında bulunan yerler bile nasibini alamamıştır. O, Eskişehir'in şehir merkezine gösterilen bu ihtimamın, merkez dışına çıktıkça azalmasını da tenkit eder:

"... Küçük bir Avrupa şehrine benzeyen Eskişehir'den Babadat, hatta Sivrihisar'a gidince insan, âdeta kıta değiştirmiş gibi oluyordu. İleri Batı ülkelerinde de büyük şehirlerle, kazalar ve köyler arasında farklar vardır. Fakat Türkiye'de olduğu gibi bir uçurum manzarası arz etmez.

Şehir, son yirmi beş yıl içinde son derece büyümüş, değişmiş ve güzelleşmişti. Ortaokul ve liseyi Eskişehir'de bitirdiğim için 1930-1936 yıllarındaki Eskişehir ile 1950-1970 yıllarındaki Eskişehir arasındaki farkı çok iyi biliyorum. Denilebilir ki, eski Eskişehir ile bugünkü arasında sadece isim benzerliği vardır. Bu yıllar zarfında eski Eskişehir yıkılmış, yerine yeni, modern, küçük bir Avrupa şehri kurulmuştur. Bunu sadece yeni binalar, asfalt yollar, zümrüt bir kolye gibi şehri süsleyen Porsuk kıyılarında değil, fabrikalar, hastahaneler ve okullarda da görüyor ve seviniyorsunuz. İstiklâl savaşı esnasındaki Ankara ile bugünkü Ankara arasında ne fark varsa, ölçüler muhafaza edilmek şartı ile, eski Eskişehir ile yeni Eskişehir arasında aynı fark vardır." (Kaplan, 1971, s. 6).

8. Anadolu'ya Dönmek İsteyip İstanbul'dan Kopamayan İnsan

Kaplan'ın içinde, gençliğinden itibaren Anadolu'nun küçük bir kasabasında yaşama isteği vardır. Bir gün eşyle konuşurlarken geçmişe dönerler ve içinde buldukları durumu hayal bile etmediklerini düşünürler:

".. Akşam, Behic'le beraber, Yüksek Muallim Mektebi albümünü karıştırdık. Talebelik zamanımızı hatırladık. Eski arkadaşları ve tanıdıkları düşündük. İnsan yaşlandığını hissetmiyor. Her gün kendi kendisini bulduğundan olacak. O zaman kimin ne olacağı bilinmezdi. Taşrada bir lisede hoca olacağımı tasavvur ediyordum. Asistan kaldım Behic'i sevdim. On dört sene oldu. Profesörüm. Yemekte birbirimizi nasıl tanıdığımızı, ilk günleri hatırladık. Bende hâlâ şekil almamış bir taraf var. Dıştan kalıplaşmış durumdayım. Evliyim. Hocayım. İctimaî bir mevkiim var. Fakat içimde hâlâ arayan, yaşamak isteyen bir ruh! Belki eskiden daha fazla. Seyahat etmek istiyorum. Cemiyetimizin bugünkü halini sevmiyorum. Muhi-timden, meslekî hayatımdan memnun değilim. Eve, Behice'ye, kitaba sığınmış gibiyim. Bu hal bana bazen tuhaf geliyor." (Kerman-Enginün, 1992, s. 251).

"Ben de aslında Alain gibi bir lise öğretmeni olmayı hayal etmiştim." der (Miyasoğlu, 1986, s. 45).

Kaplan'ın bu taşra/Anadolu ifadelerinden somut olarak nereyi kastettiğini daha sonra öğreniyoruz. İstanbul'u köhne Bizans'a benzeterek, 1942-1943 yıllarında askerliğini yaptığı Konya için söyledikleri bu konuda ilk ipuçlarını içinde barındırır:

"... Temiz, aydınlık, ruh ve mana dolu Konya'dan korkunç trafiği, pisliği, mikrobu, hilesi, yalanı ile bir cehennem haline gelen İstanbul'a dönerken, içimden bir ses 'Bırak, kendini daima gurbette hissettiğin bu köhne Bizans'ı da, Anadolu'ya, Yunus, Mevlânâ, Veysel ve Reyhanîlerin ruh ve mana dolu evlerine dön' diyordu." (Kaplan, 1970, s. 5).

Daha sonra bu muhayyel şehrin adı netleşir:

"... Ben de üniversiteyi bitirince Anadolu'ya, nedense Konya'ya gitmek ve ömür boyunca 10-15 büyük adamın 100 kitabı içinde yaşamak istiyordum. Ne kadar saçma-sapan şeyler okudum Allahım, belki bunun için huzursuz ve şüpheliyim." (Kaplan, 1970, s. 14).¹⁹

9. Sonuç

Sivrihisar'daki hayal ve masal karışımı bir dünyadan Eskişehir'e gelen Kaplan, burada realite ile, hayatın gerçek ve acımasız yüzüyle karşılaşır. Şehrin imkânları ile maddî anlamdaki zorluklarını iç içe geçmiş bir şekilde yaşamaya başlar. Bunun en somut göstergesi okul ile kütüphane, istasyon ile devlet demiryolları fabrikası arasındaki tezattır. Eskişehir'i içine alan hatıralarda annesi Fatma Ha-

¹⁹ Kaplan, sadece nasıl yazdığı ile ilgili bir sorunun yöneltildiği bir soruşturmaya verdiği cevapta yukarıdaki bilgilerin hemen hemen aynısını söyler; "Niyetim, Anadolu'da bir lisede, nedense Konya'da öğretmen olmak, ömrümü büyük felsefe ve edebiyat eserlerini okuyarak geçirmektir." (Ahmet Köklügiller-İbrahim Minnetoğlu, *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar*, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul 1974, s. 224).

nım hemen hemen hiç yoktur. Bu hatıralarda, annesinin olmayışı Kaplan'ın Eskişehir hayatını biraz daha zorlaştıran bir faktör gibi görünmektedir. Kaplan, Sivrihisar'da geçen on üç yıllık çocukluk hayatından sonraki yedi yılını Eskişehir'de geçirir. İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine başladıktan sonra, uzun süre maddî ve ailevî nedenlerle Eskişehir'den tam olarak kopamaz. Belli bir zaman sonra Eskişehir onun için adeta problem şehir haline gelir; babasının müzmin işsizliği, kız kardeşi Münevver'in problemlerle dolu zikzaklı eğitim hayatı, erkek kardeşi Kemal'in zaman zaman sağlık sorunlarıyla kendini gösteren sıkıntıları Kaplan'ın kurmak istediği aile ve müstakil hayatının oluşumuna imkân tanımaz. Sivrihisar kadar içten ve samimi olarak hatırlanmasa da Eskişehir'de de hatırlanan önemli unsurlar vardır. Bunların başında; kerpiç ev, istasyon ve devlet demiryolları fabrikası, ortaokul-lise ve kütüphane ile ortaokul-lise yıllarında başlayıp ömrünün sonuna kadar devam edecek arkadaşlıklar, dostluklar gelir. Sivrihisar ve özellikle Eskişehir'i Behice Hanım'la evlendikten sonra hayatından çıkaran Kaplan, bunun acısını ve eksikliğini ömrünün sonuna kadar yüreğinde hisseder. Ömrünün son yıllarında ise bütün yönleriyle bu şehrin masalımsı hatıralarına tekrar geri döner ve çocukluktaki güzel günlerine sığınır.

Kaynaklar

- Birinci, N. (1986).** "Hayatı ve Eserleri", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Birinci, N. (1982).** "Mehmet Kaplan", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çınarlı, M. (1979).** "Mehmet Kaplan", *Sanatçı Dostlarım*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Emil, B. (1997).** "Prof. Dr. Mehmet Kaplan", *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emil, B. (1986).** "Prof.Dr. Mehmet Kaplan", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Enginün, İ. (1991).** "Tanpınar ve Mehmet Kaplan Üzerine", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Ertop, K. (1976).** "Prof. Mehmet Kaplan İle", *Aziz Nesin Vakfı Yıllığı 1976*, İstanbul: Yaylacık Basımevi.
- Buharalı, G. (2007).** *20 Yılın Ardından Mehmet Kaplan*, Haz. Sema Uğurcan, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Domaniç, K. (1948).** "Kerpiç Eve Dönüş", *Bizim Türkiye*, nr. 8, 21 Nisan.
- Kaplan, M. (1970).** "Bir Dostun Ardından" (Dr. Tevfik Zeytinoğlu'nun Ölümü Üzerine Yazılan Bir Yazı), *Hisar*, Sayı: 80, Ağustos.
- Kaplan, M. (2002).** *Sevgi ve İlim*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1970).** "Konya Aşıklar Bayramı", *Hisar*, Sayı: 84, Aralık.
- Kaplan, M. (1998).** *Edebiyatımızın İçinden*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Kaplan, M. (1971).** "Köy ve Şehir", *Hisar*, Sayı: 85, Ocak.
- Kaplan, M. (1972).** "Kütüphaneler", *Hisar*, Sayı: 102, Haziran.
- Kaplan, M. (2005).** *Nesillerin Ruhü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1992).** *Ali'ye Mektuplar*, Hazırlayanlar: Zeynep Kerman-İnci Enginün, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1989).** *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kerman, Z. ve Enginün, İ. (2000).** *Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kerman, Z. (1991).** "Kaplan Hoca ve Çocukluğu", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Kerman, Z. (1984).** "Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri", *Mehmet Kaplan'a Armağan*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kerman, Z. (2001).** "Mehmet Kaplan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul.
- Kerman, Z. (1998).** "Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri", *Mehmet Kaplan İçin*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kocakaplan, İ. ve Ergüzel, M. (1986).** "Prof. Dr. Ö.Faruk Akün'le Mehmet Kaplan Üzerine Yapılan Sohbetin Tam Metni", *Türk Edebiyatı*, Mayıs.
- Köklügiller, A. ve Minnetoğlu, İ. (1974).** *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar*, İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Miyasoğlu, M. (1986).** "Kaplan Hocanın Ardından", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Okay, M. O. (2003).** *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar... Mektuplar...*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Okay, M. O. (1996).** "Edebiyatın Dışından Mehmet Kaplan", *Dergâh*, Mart.
- Pekin, N. S. (1987).** "Türk Edebiyatı Vakfı'nda Mehmet Kaplan'ı Anma Günü", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Türkmen, Ö., Çınar, S. ve Konukçu, M. (2006).** *Eskişehir Eğitim Tarihi*, Ankara: Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Uçman, A. (1986).** "Hocam Mehmet Kaplan", *Türk Edebiyatı*, Mart.
- Uçman, A. (2011).** "Hâtıralar Arasında Mehmet Kaplan", *İ.Ü. Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 21, Bahar.